



**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення вченої ради університету
«29» жовтня 2020 року,
протокол № 5.

Перший проректор
_____ Олег ОМЕЛЬЧУК
«30» жовтня 2020 року
м.п.

РОБОЧА ПРОГРАМА
з навчальної дисципліни
«ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»
для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 Туризм
галузі знань 24 Сфера обслуговування

м. Хмельницький
2020

Розробник робочої програми:

Викладач дисципліни:

виконавачка обов'язків старшого викладача кафедри публічного управління та адміністрування

_____ Тетяна ТРИГУБА
«02» жовтня 2020 року

Схвалено кафедрою публічного управління та адміністрування
«05» жовтня 2020 року, протокол № 2.

Завідувач кафедри

_____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ
«05» жовтня 2020 року

Деканеса факультету управління та економіки

_____ Тетяна ТЕРЕЩЕНКО
«20» жовтня 2020 року

Погоджено методичною радою університету
«22» жовтня 2020 року, протокол № 2.

Голова методичної ради

_____ Ірина КОВТУН
«22» жовтня 2020 року

ЗМІСТ

	Стор.
1. Опис навчальної дисципліни	– 3
2. Заплановані результати навчання	– 4
3. Програма навчальної дисципліни	– 7
4. Структура вивчення навчальної дисципліни	– 10
4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 10
4.2. Аудиторні заняття	– 11
4.3. Самостійна робота студентів	– 11
5. Методи навчання та контролю	– 11
6. Схема нарахування балів	– 12
7. Рекомендовані джерела	– 13
7.1. Основні джерела	– 13
7.2. Допоміжні джерела	– 14
8. Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 17

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 24	Сфера обслуговування
2. Код і назва спеціальності	– 242	Туризм
3. Назва спеціалізації	–	Спеціалізація не передбачена
4. Назва дисципліни	–	Організація екскурсійної діяльності
5. Тип дисципліни	–	обов'язкова
6. Код дисципліни	–	ППО 4.3
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	–	перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	–	бакалавр
9. Курс / рік навчання	–	третій
10. Семестр	–	п'ятий
11. Обсяг вивчення дисципліни:		
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 3,5 / 105	
2) денна форма навчання:		
аудиторні заняття (годин)	– 44	
% від загального обсягу	– 45	
лекційні заняття (годин)	– 22	
% від обсягу аудиторних годин	– 50	
семінарські заняття (годин)	– 22	
% від обсягу аудиторних годин	– 50	
самостійна робота (годин)	– 61	
% від загального обсягу	– 55	
тижневих годин:		
аудиторних занять	– 2,4	
самостійної роботи	– 3,4	
12. Форма семестрового контролю	–	екзамен
13. Місце дисципліни в логічній схемі:		

- | | |
|------------------------------|---|
| 1) попередні дисципліни | – ЗПО 10. Безпека в туризмі;
ЗПВ 1.1. Екологія;
ЗПВ 1.2. Екологія людини;
ЗПВ 1.3. Екологічна свідомість та відповідальність туристичного бізнесу;
ППО 1. Рекреаційні комплекси світу;
ППО 2. Іноземна мова (за професійним спрямуванням);
ППО 3. Друга іноземна мова (за професійним спрямуванням);
ППО 4.1. Основи туризмознавства;
ППО 5.1. Географія туризму;
ППО 5.2. Туристичне країнознавство;
ППО 7. Українська мова (за професійним спрямуванням);
ППВ 1.3. Міжкультурні комунікації в туризмі. |
| 2) супутні дисципліни | – |
| 3) наступні дисципліни | – ППО 4.4. Туроперейтинг;
ППВ 5.9. Планування та організація туристичного бізнесу;
ППВ 6.4. Спеціалізований туризм (подієвий, культурно-пізнавальний, релігійний, пригодницький);
ППВ 6.5. Спеціалізований туризм (лікувально-оздоровчий, екологічний, сільський, спортивний);
ППВ 6.6. Спеціалізований туризм (діловий, МІСЕ, освітній). |
| 14. Мова вивчення дисципліни | – українська. |

2. Заплановані результати навчання

Вивчення дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» спрямоване на здобуття студентами загальних та спеціальних (фахових) компетентностей:

К13. Здатність планувати та управляти часом;

К15. Знання та розуміння предметної області та розуміння специфіки професійної діяльності;

К16. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

К20. Розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного);

К24. Здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, вміння презентувати туристичний інформаційний матеріал;

К26. Здатність визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести претензійну роботу.

Зміст вивчення студентами дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» сформульований у термінах таких результатів навчання:

ПР02. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук;

ПР06. Застосовувати у практичній діяльності принципи і методи організації та технології обслуговування туристів;

ПР07. Розробляти, просувати та реалізовувати туристичний продукт;

ПР09. Організувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки;

ПР12. Застосовувати навички продуктивного спілкування зі споживачами туристичних послуг;

ПР15. Проявляти толерантність до альтернативних принципів та методів виконання професійних завдань;

ПР18. Адекватно оцінювати свої знання і застосовувати їх в різних професійних ситуаціях.

<i>Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</i>
<i>1. Знання</i> <i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>
1.1) відтворювати визначення понятійно-термінологічного апарату з дисципліни «Організація екскурсійної діяльності»;
1.2) висвітлювати основні етапи зародження та розвитку туристичної справи і екскурсійної діяльності в Україні;
1.3) знати особливості та основні функції екскурсійної діяльності;
1.4) класифікувати екскурсії за видами;
1.5) знати структуру та основні етапи розроблення екскурсії;
1.6) знати психолого-педагогічні основи екскурсійної діяльності.
<i>2. Розуміння</i> <i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>
2.1) пояснювати зміст основних термінів, що розкривають суть дисципліни;
2.2) розуміти особливості показу та розповіді в екскурсії;
2.3) розуміти принципи, процеси і технології організації роботи над розробкою нової екскурсії.
<i>3. Застосування знань</i> <i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>
3.1) використовувати головні методичні прийоми екскурсійного показу та розповіді;
3.2) шукати, добирати, зіставляти й аналізувати факти, явища, події та постаті, критично їх оцінювати, використовуючи усі наявні ресурси інформації (бібліотечні та архівні фонди, поточну друковану продукцію, мережу Інтернету тощо);
3.3) застосовувати набуті теоретичні знання для вирішення конкретних прикладних завдань;
3.4) складати технологічну карту екскурсії;
3.5) складати маршрут екскурсії;

3.6) використовувати методологічні прийоми на практиці;
3.7) складати анімаційну програму.
4. Аналіз <i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>
4.1) знаходити й критично аналізувати потрібну інформацію з минулої та сучасної екскурсійної діяльності;
4.2) здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміти презентувати туристичний інформаційний матеріал;
4.3) аналізувати практичну діяльність різних організацій, які працюють у сфері організації та надання екскурсійних послуг.
5. Синтез <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1) аргументувати методики та техніки проведення екскурсій;
5.2) формулювати свою думку щодо вибору підходу до екскурсійного обслуговування;
5.3) пропонувати власне бачення екскурсій на різні тематики.
6. Оцінювання <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) оцінювати привабливість екскурсійних об'єктів;
6.2) оцінювати привабливість об'єктів показу;
6.2) оцінювати ефективність роботи групи та екскурсовода.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багато вимірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) застосовувати набуті знання для покращення екскурсійної роботи музейних установ та туристичних організацій;
7.2) надавати екскурсійні послуги з урахуванням диференційованого підходу до обслуговування різних категорій споживачів;
7.3) складати методичні розробки нових екскурсій;
7.4) готувати контрольний та індивідуальний тексти екскурсії з врахуванням сучасних вимог.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Основи екскурсійної справи.

Предмет, об'єкт, мета і завдання курсу «Організація екскурсійної діяльності». Основний категорійний апарат дисципліни. Сутність екскурсійної діяльності. Теорія екскурсійної справи.

Історія розвитку екскурсійної діяльності. Праобраз туризму в мандрівках давнини (IX-XIX ст.). Початок організованого туризму, зародження і становлення екскурсійної справи (кінець XIX-початок XX ст.).

Історія виникнення екскурсійної справи в Україні. Просвітницький період (до 90-х р. XIX ст.): початок організованого туризму, зародження і становлення екскурсійної справи. Підприємницький період (1890-1917 рр.): створення ряду перших туристських і екскурсійних організацій. Туристсько-екскурсійна робота в 1917-1930 р.: створення соціально-економічних

умов, зародження і організаційне становлення екскурсійного і туристського руху. Організаційно-централізований період (1930-1970 р.) – основні його особливості та недоліки. Перехідний період (з 1990 р.) – перехід від адміністративного регулювання туризмом до економічного стимулювання, заснованому на нових українських законах.

Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Екскурсійна справа у незалежній Україні.

Тема 2. Екскурсія та її сутність. Основні функції екскурсії.

Сутність екскурсії. Екскурсія як цілеспрямований, наочний процес пізнання навколишнього середовища. Завдання екскурсовода у екскурсійному процесі.

Співвідношення цілей, завдань і форм проведення екскурсій (за Б. Ємельяновим). Особливості авторської екскурсії. Основні ознаки екскурсії як особливої форми культурно-просвітницької роботи. Специфічні риси, притаманні певним видам екскурсій.

Необхідність у класифікації екскурсій. Сучасна класифікація екскурсій. Класифікація екскурсій залежно від змісту, тематики, складу учасників, місця проведення, способу пересування, форми проведення, тривалості.

Характеристика екскурсії залежно від групових ознак. За змістом: оглядові й тематичні. Групи тематичних екскурсій: історичні, виробничі, природничі, мистецтвознавчі, літературні, архітектурно-містобудівні. За складом учасників для: дорослих і дітей, місцевого населення і туристів, сільського й міського населення, організованих груп та індивідуалів, бізнес-екскурсії. За місцем проведення: міські, заміські, музейні. За способом пересування: пішохідні та з використанням різних видів транспорту.

Класифікація екскурсій за формою проведення: екскурсія-масовка, екскурсія-прогулянка, екскурсія-концерт, екскурсія-спектакль, екскурсія для спеціальної аудиторії, навчальна екскурсія, пробна екскурсія.

Основні функції екскурсії. Функція наукової пропаганди. Принципи наукової пропаганди: науковість; ідейність; зв'язок із життям (практикою); дохідливості; переконливості. Функція інформації. Функція організації дозвілля. Функція формування інтересів. Функція розширення світогляду. Функція культурного дозвілля.

Тема 3. Екскурсійна методика та шляхи її вдосконалення.

Поняття «метод». Методи пізнання, які застосовують при проведенні екскурсій. Оптимальний вибір методу. Загальні методи: діалектичний, загальні формально-логічні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція), конкретно-історичний метод. Спеціальні методи. Екскурсійний метод як основа сукупності способів і прийомів повідомлення знань: наочність; поєднання показу і розповіді; оптимальна взаємодія екскурсовода, екскурсійних об'єктів та екскурсантів; рух екскурсантів за певним маршрутом з метою вивчення об'єктів у місці їх природного розташування. Методи педагогіки при проведенні екскурсій: вербальні, наочні, практичні методи. Сутність екскурсійного аналізу. Види екскурсійного аналізу: мистецтвознавчий, історичний, природничо-науковий, виробничо-економічний. Дидактичні принципи (науковість, ідейність, зв'язок із життям, доступність, системність, дохідливість, переконливість) – основа взаємовідносин екскурсовода із аудиторією.

Поняття «методика», «екскурсійна методика». Предмет екскурсійної методики. Аспекти, що визначають методику екскурсійної роботи стосовно кожної конкретної екскурсії. Шляхи вдосконалення екскурсійної методики.

Тема 4. Технологія підготовки нової екскурсії.

Екскурсія як результат специфічного творчого процесу. Формування творчого колективу для створення нової для екскурсійного закладу екскурсії. Три стадії підготовки нової екскурсії. Схематична структура всіх екскурсій, незалежно від теми та місця проведення. Етапи розробки екскурсії. Визначення мети та завдань екскурсії. Вибір та формулювання теми. Відбір літератури та складання бібліографії. Визначення інших джерел екскурсійного матеріалу. Ознайомлення з експозиціями та фондами музею. Відбір та вивчення екскурсійних об'єктів. Складання маршруту екскурсії. Основні вимоги до маршруту. Об'їзд чи обхід маршруту, хронометраж. Підготовка контрольного тексту екскурсії (тексту бюро). Комплектування «портфеля екскурсовода». Визначення методичних прийомів і техніки проведення екскурсії. Складання технологічної карти. Висновки методиста по тексту та технологічній карті. Складання методичної розробки. Складання індивідуальних текстів. Прийом (здача) екскурсії. Затвердження екскурсії. Документація, необхідна для кожної екскурсійної теми.

Тема 5. Показ та розповідь в екскурсії. Поєднання розповіді та показу в екскурсії.

Провідна роль показу в екскурсійній методиці. Підпорядкована роль показу. Показ в екскурсії. Вимоги щодо ефективного екскурсійного показу. Етапи показу екскурсійних об'єктів. Характерні особливості екскурсійного показу. Активність показу. Логічна послідовність показу. Провідне значення показу. Визначальна роль показу. Сюжетність показу. Парадоксальність показу. Методичні прийоми показу. Прийом попереднього огляду. Прийом панорамного показу. Прийом зорової реконструкції. Прийом зорового монтажу. Прийом локалізації подій. Прийом абстрагування. Прийом зорового порівняння. Прийом інтеграції. Прийом зорової аналогії. Прийом асоціацій. Прийом переключення уваги. Методичний прийом руху. Показ наочних посібників. Показ меморіальної дошки. Розповідь в екскурсії. Основні вимоги до розповіді. Особливості розповіді. Методичні прийоми розповіді. Екскурсійна довідка. Опис(характеристика) об'єкта. Прийом характеристики. Прийом пояснення. Прийом коментування. Прийом репортажу. Прийом новизни матеріалу. Прийом цитування. Прийом літературного монтажу. Прийом співучасті. Прийом посилення на свідчення очевидців. Прийом персоніфікації. Прийом «питання-відповіді». Прийом завдань. Прийом дискусійної ситуації. Прийом зіткнення суперечливих версій. Прийом проблемної ситуації. Прийом відступу. Прийом індукції. Прийом дедукції. Клімактеричний прийом. Антиклімактеричний прийом.

Поєднання розповіді та показу в екскурсії.

Тема 6. Методика та техніка проведення екскурсії.

Особливі методичні прийоми проведення екскурсій. Зустрічі екскурсантів з учасниками історичних подій. Елементи ритуалу. Прийом дослідження. Прийом завдань. Прийоми демонстрації наочностей. Ілюстративний прийом. Прийом коментування. Прийом контрасту.

Використання в екскурсії технічних засобів. Системна взаємодія елементів і компонентів екскурсійного процесу. Активізація екскурсантів. Концентрація уваги. Організація показу та самостійного спостереження об'єктів екскурсантами.

Техніка проведення екскурсії. Використання елементів проведення ритуалу. Техніка використання «портфеля екскурсовода». Техніка проведення екскурсії при русі автобуса.

Тема 7. Особливості музейних тематичних та оглядових екскурсій.

Специфіка підготовки музейних тематичних екскурсій у музеях різного профілю. Особливості проведення музейних тематичних екскурсій. Особливості проведення музейних оглядових екскурсій.

Екскурсії на історичну тематику, методичні прийоми проведення. Екскурсії на архітектурну тематику, особливості, основні методичні прийоми. Виробничі екскурсії та їх специфіка проведення. Основні аспекти проведення мистецтвознавчих екскурсій.

Тема 8. Інноваційні методи проведення екскурсій.

Використання інноваційних технологій як складової частини в екскурсійному супроводі. Характеристика інноваційних напрямів проведення екскурсій: з використанням нових форм і методів, з використанням ІТ-технологій.

Особливості проведення індивідуальних екскурсій, проведення інтерактивних, квест-екскурсій, костюмованих екскурсій, новітні музейні екскурсії.

Особливості використання ІТ-технологій: мультимедійні технології, каталогізація об'єктів туристичної атракції, віртуальні музеї, віртуальні екскурсії, 3-D екскурсії, використання роботів-екскурсоводів, QR- кодів.

Тема 9. Професійна майстерність екскурсовода.

Поняття «професійна майстерність екскурсовода». Складові «професійної майстерності екскурсовода». Вимоги до екскурсовода. Особистість екскурсовода. Права та обов'язки, навички та уміння екскурсовода, їх формування.

Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода. Культура та техніка мови екскурсовода, їх складові. Невербальні засоби мовлення.

Психологічні завдання екскурсовода: формування та підтримка інтересу до екскурсії, організація уваги на екскурсії.

Жести екскурсовода, їх місце та використання.

Тема 10. Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування.

Суть, основа та принципи диференційованого підходу. Диференційований підхід до організації, змісту й методики підготовки та проведення екскурсій залежно від груп екскурсантів. Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп.

Особливості організації екскурсій для неповносправних осіб.

Тема 11. Екскурсійні установи та організаційно-правові засади їх функціонування.

Державне регулювання туристичної і екскурсійної діяльності в Україні. Основи правового регулювання в екскурсійної діяльності. Загальні положення законодавства України щодо екскурсійної діяльності. Правовий статус екскурсанта. Страхування, медична допомога, забезпечення безпеки при організації туристичної і екскурсійної діяльності. Організація підприємства в сфері надання екскурсійних послуг. Організаційно-правові основи функціонування екскурсійних установ. Міжнародні правові акти з регулювання туристичної і екскурсійної діяльності.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна форма навчання					
		Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ин.зав.	СРС		
1.	Основи екскурсійної справи.	10	2	2	-	-	6
2.	Екскурсія та її сутність. Основні функції екскурсії.	7	2	2	-	-	3
3.	Екскурсійна методика та шляхи її вдосконалення.	8	2	2	-	-	4
4.	Технологія підготовки нової екскурсії.	10	2	2	-	-	6
5.	Показ та розповідь в екскурсії. Поєднання розповіді та показу в екскурсії.	11	2	2	-	-	7
6.	Методика та техніка проведення екскурсії.	10	2	2	-	-	6
7.	Особливості музейних, тематичних та оглядових екскурсій.	12	2	2	-	-	8
8.	Інноваційні методи проведення екскурсій.	11	2	2			7
9.	Професійна майстерність екскурсовода.	8	2	2			4
10.	Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування.	10	2	2	-	-	6
11.	Екскурсійні установи та організаційно-правові засади їх регулювання.	8	2	2			4
	Усього	105	22	22	-	-	61

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські (практичні) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в навчально-методичних матеріалах з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських (практичних) занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в навчально-методичних матеріалах з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів денної форми навчання включає завдання до деяких теми.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в навчально-методичних матеріалах з дисципліни.

4.3.3. Тематика самостійних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в навчально-методичних матеріалах з дисципліни.

4.3.4. Самостійні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) метод наочності;
- 3) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- мозковий штурм;
- метод творчості;
- повідомлення про виконання самостійних завдань.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

1) усне або письмове бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;

- 2) усне або письмове опитування на семінарських заняттях;
- 3) усний захист самостійних робіт;
- 4) виконання поточних контрольних робіт у письмовій формі.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного екзамену.

Структура екзаменаційного білету включає 3 теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування студентам балів за результатами навчання здійснюється за схемою, наведеною на рисунку.



6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять та самостійної роботи студентів визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Альтгайм Л.Б. Основи музейної та екскурсійної діяльності: курс лекцій. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. університет ім. В. Гнатюка, 2007. 113 с.
2. Бабарицька В.К., Короткова А.Я., Малиновська О.Ю. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 464 с.
3. Галасюк С.С., Нездоймінов С.Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
4. Голубнича С.М., Цепурдей О.О. Маркетингові дослідження в екскурсійній діяльності. *Вісник ДІТБ*. 2011. № 15. С. 278–282.
5. Король О.Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
6. Любіцева О.О. Методика розробки турів: навчальний посібник; 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Альтерпрес, 2008. 300 с.
7. Нездоймінов С.Г. Організація екскурсійної діяльності: навчально-методичний посібник. Одеса: Астропринт, 2011. 216 с.
8. Покоłodна М.М., Гришанова В.С. Визначення екскурсійного потенціалу міста та шляхів активізації його використання. *Комунальне господарство міст*. 2012. № 102. С. 475–479.

9. Покоłodна М.М. Організація екскурсійної діяльності: підручник; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. 180 с.
10. Романенко О.В. Організація екскурсійних послуг. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. -№ 176. С. 159–161.
11. Федорченко В.К., Мініч І.М. Туристський словник-довідник: навчальний посібник. Київ: Дніпро, 2000. 160 с.
12. Чагайда І.М., Грибакова С.В. Екскурсознавство: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2004. 204 с.
13. Якубовський В.І. Музеєзнавство: навч. посібник-практикум; Кам'янець-Подільський державний ун-т. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2006. 271 с.

7.2. Допоміжні джерела

14. Абрамов В.В., Тонкошкур М.В. Історія туризму: підручник. Харків: Форт, 2010. 286 с.
15. Абрамов В.В., Покоłodна М.М. Проблеми удосконалення системи підготовки і менеджменту персоналу екскурсійної сфери туристської галузі України. *Комунальне господарство міст*. 2006. № 75. С. 203–211.
16. Александров Ю.Н. Підготовка екскурсії. Київ: Свічадо, 2006. 307 с.
17. Альтгайм Л.Б. Основне значення та принципи організації екскурсійних послуг. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 6 (1). С. 215–219.
18. Антоненко І.П., Баркова О.В. Каталогізація електронних ресурсів: науково-методичний посібник. Київ: Нац. бібл-ка України імені В.І. Вернадського, 2007. 115 с.
19. Арсененко І.А. Визначення чинників, які впливають на туристсько-екскурсійне обслуговування в суспільній територіально-рекреаційній системі. *Географія і сучасність*: зб. наук. праць НПУ імені М.П. Драгоманова; відп. ред. В.В. Загородній. Київ, 2003. Вип. 10. С. 54–62.
20. Арсененко І.А., Іванова В.М. Екскурсійна діяльність як основа функціонування ринку екскурсійних послуг. *Науковий часопис Scientific journal НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія «Географія і сучасність»*. 2015. Вип. 19 (33). С. 191–195.
21. Арсененко І.А. Мотиваційні аспекти організації туристсько-екскурсійної діяльності. *Географія і сучасність*: зб. наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова; відп. ред. В.В. Загородній. Київ, 2009. Вип. 10 (20). С. 70–76.
22. Арсененко І.А. Особливості розвитку туристсько-екскурсійної діяльності на ринку туризму (на прикладі Запорізької області). *Географія і сучасність*: зб. наук. праць НПУ імені М.П. Драгоманова; відп. ред. В.В. Загородній. Київ, 2006. Вип. 16. С. 196–200.
23. Арсененко І.А. Туризм та екскурсії: поняття, класифікація. *Географія і сучасність*: зб. наук. праць НПУ імені М.П. Драгоманова; відп. ред. В.В. Загородній. Київ, 2005. Вип. 13. С. 241–247.
24. Багреєва Я.І. Державні стандарти у сфері туристсько-екскурсійного обслуговування. Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді «Родзинка-2008»: матеріали X Всеукраїнської студентської наукової конференції (м. Черкаси, 24–26 квітня 2008 р.). Черкаси: Видавництво ЧНУ, 2008. С. 9.
25. Бетлій О.В. Учнівські екскурсії по Києву в роки Першої світової війни. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Історичні науки»*. 2015. Т. 169. С. 35–42.
26. Бухаріна Л.М. Нормативно-правове регулювання діяльності у сфері туризму. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2008. № 4. С. 58–63.

27. Вайдакер Ф. Загальна музеологія: навчальний посібник. Львів: Літопис, 2005. 632 с.
28. Верес К.О., Протас А.С. Інноваційні технології в туризмі. Проект «pidg». *Здобутки, проблеми та перспективи розвитку готельно-ресторанного та туристичного бізнесу*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (29–30 жовтня 2013 р.). Київ: НУХТ, 2013. С. 367–369.
29. Вихристенко Б., Опанасюк Н. Концепція системи правового регулювання туризму в Україні та проблеми право реалізації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 15–24.
30. Галиченко І.М. Методика підготовки і проведення екскурсій по місту. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 368 с.
31. Гончарова О.М. Екскурсійна лекція в елліністичному красномовстві: Філострати і Калістрат. *Міжнародний вісник. Серія «Культурологія, філологія, музикознавство»*. Київ: НАКККіМ, 2013. Вип. 1. С. 16–23.
32. Гостєва Н.П. Механізм реалізації державної політики в галузі туризму. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2009. № 3. С. 27–32.
33. Грибанова С. Матеріали періодичних видань як джерело вивчення історії розвитку екскурсійної справи в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. *Краєзнавство*. 2012. № 2. С. 103–111.
34. Грибонова С.В. Тематичні напрями екскурсій як відображення культурно-пізнавальних інтересів української молоді в другій половині XIX – на початку XX ст. *Гілея: науковий вісник*. Київ, 2012. Вип. 56. С. 3–18.
35. Гурвич С., Погорілко В., Герман М. Основи риторики: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1978. 171 с.
36. Дашевська І.М., Томкович О.І. Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Луганськ, 2012. № 4 (239). Ч. II. С. 129–134.
37. Денисенко Я.В. Географічна екскурсія як одна з форм викладання географічних дисциплін у вищій школі на Слобожанщині (кінець XIX ст. – та довоєнні роки XX ст.). *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 40 (1). С. 144–151.
38. Дзекунов А.М. Навчальна екскурсія в системі шкільної та позашкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 8. С. 114–125.
39. Жук О.А. Сучасні умови та особливості розвитку екскурсійної справи в Україні. *Сталий розвиток України: проблеми і перспективи*: збірник матеріалів за результатами IV науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2016. С. 127–130.
40. Зеленська Л.І. Науково-методичні засади розробки тематичної екскурсії «Іноземці у степах України». *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 214. С. 98–99.
41. Зінченко В.А. Екскурсологія як туризмологічна наука. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія «Філософські науки»*. 2010. Вип. 8. С. 211–223.
42. Іванова І.М. Лінгвістичні і соціокультурні особливості текстів англійських оглядових екскурсій. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2017. Вип. 26. С. 103–112.
43. Каролоп О.О. Організація екскурсійної діяльності. Київ: Вид. центр КНЕУ, 2002. 45 с.
44. Клепко С.Ф. Гегелівська стратегія навчання: віртуальна екскурсія по hegel haus в Штуттгарті. *Постметодика*. 2012. № 6. С. 3–10.

45. Колотілова Н. Риторика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів; Мін-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 229 с.
46. Корнієнко Т.М. Екскурсії як форма організації дозвілля у другій половині XIX – на початку XX століття. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки»*. 2013. Вип. 23. С. 23–27.
47. Лисенко С.Г., Писаренко А.С. Про організацію безпечної роботи з групою під час екскурсії. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. Луганськ, 2010. № 15. С. 180–187.
48. Ліфарєва Н.В. Психологія особистості. Київ: Дніпропетровський університет економіки і права, 2003. 238 с.
49. Мальцева Л.В. «Організація екскурсійних послуг» як навчальна дисципліна. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2012. № 4 (239). Ч. II. С. 159–163.
50. Мезенцева Г.Г. Музеєзнавство: курс лекцій. Київ: Вища школа, 1980. 120 с.
51. Методичні рекомендації з питань провадження екскурсійної діяльності / Н. Гасюк, М. Головатий, Р. Красін, В. Передерко. Івано-Франківськ. 2009. 45 с.
52. Мілашовська О.І., Удовенко А.М. Роль і місце екскурсійної діяльності у розвитку релігійного туризму на Закарпатті. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.16. С. 124–129.
53. Мишечкін Г.В., Москвич Ю.В. Креативно-інноваційні елементи в сучасній туристичній сфері. *Вісник ДІТБ*. 2011. № 15. С. 321–324.
54. Молочко Є. Пам'яткоохоронна справа в Криму у другій половині XIX – на початку XX ст. як складова екскурсійної діяльності наукових товариств. Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: зб. наук. пр. 2010. Вип. 7. С. 123–135.
55. Мостова Л.М., Запаренко Г.В. Віртуальна екскурсія у заклад ресторанного господарства як сучасний метод активного навчання. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. № 54–55. С. 278–285.
56. Музей XXI століття: актуальні проблеми сьогодення: матеріали науково-методичної конференції до 115-ї річниці Львівського історичного музею (Львівський історичний музей, 12 жовтня 2008 р.). Львів: Новий час, 2008. 136 с.
57. Наровлянський О. Екскурсії в системі вітчизняної освіти та виховання (XIX – початок XX століття). *Історико-педагогічний альманах*. 2017. Вип. 2. С. 26–30.
58. Нездоймінов С., Загорулько С. Музейна мережа в контексті сучасних проблем екскурсіології. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2017. № 6. С. 81–93.
59. Нездоймінов С.Г., Фуки Я.Г. Навчальний курс з підготовки фахівців туристичного супроводу: методичні та інформаційні матеріали з курсу підготовки екскурсоводів та гідів-перекладачів; Укл. С.Г. Нездоймінов, Я.Г. Фуки. Одеса: ОДЕУ, Ротапринт, 2011. 135 с.
60. Нечипорук Л.Г. Деякі аспекти розвитку екскурсійної діяльності, пов'язаної з релігійними культами. *Туристично-краєзнавчі дослідження: зб. наук. статей*. Вип. 3. Київ: ЧП Ільченко, 2000. С. 69–80.
61. Подліняєва О.О. Особливості використання сучасних медіа в освіті: віртуальна екскурсія. *Фізико-математична освіта*. 2016. Вип. 4. С. 100–104.
62. Подобєд О. Віртуальні навчальні екскурсії історичними просторами України та зарубіжних країн. *Історія в сучасній школі*. 2012. № 6. С. 27–29.
63. Правик Ю.М. Методичні рекомендації по проведенню природознавчих екскурсій. Київ: Знання, 2009. 223 с.

64. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: збірник нормативно-правових актів; під заг. ред. проф. В.К. Федорченка; Київський Університет туризму, економіки і права. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 576–578.
65. Прудкий О. Міжпредметна екскурсія як засіб формування фізичного мислення учнів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2013. Вип. 28. С. 126–130.
66. Романенко О.В. Діяльність туристської самодіяльної організації. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2008. Вип. 19. С. 195–201.
67. Рутинський М.Й., Стецюк О.В. Музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 428 с.
68. Самохвал О.О., Войнаровська Н.В. Віртуальна екскурсія як інноваційний метод лінгвокраїнознавчої підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна*. 2013. Вип. 33. С. 312–315.
69. Сахно Є.Ю., Шандор Ф.Ф. Деякі поради екскурсоводам. Методика підготовки і проведення екскурсій. Київ: Либідь, 2001. 368 с.
70. Соловей М.В. Навчальні екскурсії у загальноосвітніх школах України у 20-х роках ХХ століття. *Педагогічний дискурс*. 2008. Вип. 4. С. 144–150.
71. Сокол Т.Г. Екскурсовод і гід-перекладач. *Основи туристичної діяльності: підручник; М-во освіти і науки України; за заг. ред. В.Ф. Орлова*. Київ, 2006. С. 121–122.
72. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності; за заг. ред. В.Ф. Орлова. Київ: Грамота, 2006. 264 с.
73. Соколова С.В. Вимоги до лінгвістичних особливостей текстів навчальних екскурсій при вивченні української мови як іноземної. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія «Проблеми граматики і лексикології української мови»*. 2011. Вип. 7. С. 428–433.
74. Сосніна К.В. Організація дитячих екскурсій в УСРР наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. (на матеріалах Київської приміської смуги). *Сторінки історії*. 2013. Вип. 36. С. 98–105.
75. Слободенюк Е.В. Вплив подорожі та туризму на культурний розвиток людини. *Мультиверсум: Філософський альманах: зб. наук. праць; відп. ред. В.В. Лях*. Київ: Український Центр духовної культури, 2001. Вип. 26. С. 186–193.
76. Сучасні вимоги до діяльності музейних закладів на громадських засадах: матеріали наради-семінару, присвяченої 115-річчю Львівського історичного музею та 40-річчю діяльності Науково-методичного відділу музейного будівництва (м. Львів, 14 травня 2008 р.). Львів: СПОЛОМ, 2008. 108 с.
77. Федорченко В.К., Костюкова О.М., Дьорова Т.А., Олексійко М.М. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2004. 166 с.
78. Федорченко В. Екскурсія – невід’ємний складник туризму. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2000. № 46.
79. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: монографія. Київ: Слово, 2004. 472 с.
80. Черезова М.В. Педагогічні ознаки екскурсії. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. Луганськ, 2009. № 10 (173). С. 96–103.
81. Швець О.І. Корекційні можливості екскурсії в природу як засобу розвитку мовлення в учнів з ТПМ. *Збірник наукових праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*. 2010. Вип. 15. С. 200–203.

82. Шевченко В.В., Ломачинська І.М. Музеєзнавство: навч. посіб. для дистанц. навч.; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». Інститут дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

83. Шевчук М. Freewalkingtour як засіб актуалізації міського патріотизму. *Соціологічні студії*. 2016. № 2. С. 56–59.

84. Шибецька В.В., Кравець Н.П. Екскурсія як засіб збагачення уявлень про природу в молодших школярів з порушенням інтелекту. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (4). С. 151–154.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

<http://www.prostir.museum/ua>

<https://www.mkip.gov.ua/>

<http://uaguides.com/>

<https://castles.com.ua/index.html>

- Музейний простір України.

- Міністерство культури та інформаційної політики.

- Громадська спілка "Всеукраїнська асоціація гідів"

- Замки та храми України

ОНОВЛЕНО:

Старша викладачка кафедри
публічного управління та адміністрування _____ Тетяна ТРИГУБА
«25» серпня 2021 року

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри публічного управління та адміністрування
«27» серпня 2021 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри,
доктор наук з державного управління,
кандидат економічних наук, доцент _____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ
«27» серпня 2021 року